

SOYLEŞİ

erem melike roman – carol roman ile nâzım hikmet ve türk edebiyatı üstüne

hüseyin alemdar

21 Kasım pazartesi gününün akşamı... Erem Melike Roman – Carol Roman çiftiyle söyleşide bulunmak üzere saat 21.30 sularında buluşuyoruz. Önce Erem Melike Roman karşılıyor beni içeriye girişimde, ardından Carol Roman. Ballı ihlamur kokusu damlamış sanki yüzlerine her ikisinin. Misafir değil de, sanki ev sahibi gibiler yaşama bin kanat açmışçasına konuk buldukları bir dostun evinde. Ayaküstü üçbin yürek kaynaşarak oturuyoruz daha sonra. Orta şekerli Türk kahvelerimizi yudum-luyoruz küçük mutluluklardan konuşarak. "Hüseyin Alemdar kardeş büyük ağabeyin Romanya'da bıraktığı derin izlerin bu mütevazı buketini sunmak sevinciyle..." diyerek Şafakta Suydu Evler kitabını imzalayarak uzatıyor Erem Melike Roman. "Hoşçakal halkın Romanya'sı/Romanya'sı hepimizin/güveni hepimizin" içtenliğine dokunarak Nâzımca teşekkür ediyorum ben de. Sekiz sorudan oluşacak söyleşimize tam geçmek üzereydik ki Erem Melike Roman yerinden doğrularak "Konuşmamıza başlamadan önce birer kadeh Romen konyası alır mıyız?" diyor, dalında damlamış bir güzellik bu. Bardaklarımızı ısıtan Romen konyasının tadıyla başlıyoruz söyleşiyeye...

YAŞIM KIRKI GEÇMİŞ İKEN...

– Nâzım Hikmet'in Romanya'da geçirdiği hasret ve sevgi dolu günlerini onunla yaşamış, o günlerin tanığı olmuş çevirmen-yazar olarak 1951'lere ve daha sonrasına gidebilir miyiz sizlerle? Nâzım'ın Romen halkı ve yazarları üstündeki etkisi nasıl olmuştu? diye soruyorum, kendine has Romencesiyle başlıyor anlatmaya Carol Roman. Erem Melike Roman da sıcak dudak titreşimleriyle anında Türkçeye çeviriyor. "Bükreş Üniversitesi'nde öğrenci iken Nâzım'ı yakından tanıma mutluluğunu yaşadım" diyerek, başlıyorlar küçük adıyla Nâzım'ı ve o günleri anlatmaya. "Ben ve kuşağım Nâzım'ı ve sanatını çok genç yaşta tanıdığımız için gerçekten çok şanslıyız. Beni ve kuşağımı Nâzım'ın sanat anlayışı yönlendirdi, bizler geleceğimizi onun gözlerinde gördük ilkin. Biz yazarlar olsun, Romen halkı olsun Romanya'ya her gelişinde Nâzım'ı kendi öz halkı gibi karşıladık. Bundan çok mutlu olurdu. Nâzım cana yakınlığı ve çevresine mutluluk saçan canlılığı yanında, sanatıyla kişiliğini birleştirmiş üç beş insandan biriydi. 1957 yılları Nâzım'la daha bir dost diyebilirim. Kültürel ilişkilerimizin daha bir yoğunluk kazandığı yıllardı. Bu yıllarda Şöhret oyununu Romenceye çevirmemiz için bize vermişti. Biz de tez elden çevirerek Bükreş Radyosu'nda oynanmasını sağladık", diyor ve önündeki konyaktan bir yudum daha alarak sürdürüyor konuşmasını. "Nâzım'la gerek Bükreş'te, Varşova'da, gerekse Moskova'da ilişkilerimi ve karşılıklı kültür ilişkimizi ölümüne dek sürdürdüm. Nâzım'la her görüşmemde ruhen rahatlama ve zenginleşme fırsatını bulurdum.

Yüreği hasta olmasına karşın, çevresindekileri heycanda bırakmak gibi eşsiz bir özelliği vardı. Dudaklarında hep bir tebessüm ballanırdı." diyordu sözlerini incelterek Carol Roman da. Tam söyleşimizin burasında sanki gelip oturuyordu Nâzım şu dört dizeye: "Ne güzel şey hatırlamak seni:/Ölüm ve zafer haberleri için-den,/hapiste/ve yaşım kırkı geçmiş iken..."

VE ŞAFAKTA SUYDU EVLER

– Nâzım'a, Romanya'yı "yaşama bir kapı", Romen halkını da "yardıma koşan, ateşli yürekli insanları" eklesik betimlemesini söyleten bu içtenlikli duyarlıktan söz edebilir miyiz sırası gelmişken, Romanya'ya Dair Lirik Röportaj böylesi bir güzelliğin sonucu yazılmış Nâzım'ın yaşama yoğunlaşmış en güzel şiiri olsa gerek.. dememe kalmıyor, başlıyor anlatmaya Carol Roman: "Şunu unutmamalıyız ki Romanya toprakları Nâzım'ı kolları açık kabul etti. Gazete ve dergiler onun Romanya'ya gelişini birinci sayfalarıyla selamladılar, Bükreş Radyosu yayımlar yaptı. Yine Bükreş'te Nâzım için ilericiler aydınlar bir sevgi mitingi yaptılar. Romen halkı ve aydınları için büyük bir şair, büyük bir ilericisi ve büyük bir barışsever olarak kabul edildi. Bu sıcak karşılama Romen halkının geleneksel konukseverliğinin bir örneğidir. Bizde yabancı konuklar halk tarafından sıcak ekmek ve tuzla karşılanır. Konuk sıcak ekmekten bir parça koparıp tuzla banıp yerse Romen halkıyla kardeş olur. İşte Nâzım'ı Romanya ve halkı 1951 yılı Haziranda böyle bir güzellikle karşılamıştı." Sözünü ve konyasını bitirir bitirmez, üstünde oturduğu kanapeye uzanıyor. Başının altına bir minder koyarak sürdürüyor konuşmasını, Nâzım 'Romanya'ya Dair Lirik Röportaj' şiirini 1962 yılı Haziranında Bükreş'te yazdı. O günlerde klasik Romen dram yazarı Ion Luca Caragiale'yi anma törenlerine çağırıldı. Bu şiir Nâzım'ın Romenlere sunduğu, mis gibi kokusu bugün de uçup gitmeyen narin bir çiçek demetidir bizce. Ölümünden önce ve sonra olmak üzere iki kez Romenceye çevrildi. Ayrıca eşimin de tanıklığıyla Edebiyat Cephesi Dergisi'nin Mayıs-Haziran 1980 sayısında yayınlanarak Türk okurlarına da kazandırılmış oldu."

Söyleşimizin tam ortasında iken külbastı ve mamaligalı sarma kokan beş dize dolandı dudaklarımızı sanki: Bükreş'te yeni evler gördüm./Eben kuşakları/ve şafakta suydu evler./Braşov'da çıktılar karşıma/dağlarla beraber."

TEPEMDE BİR DE ÇINAR OLURSA

– Bizde Nâzım üstüne yazılan yazılar ve mevcut belgeler genellikle şairliği ve mapusluğu üstünedir. Öyle ki Nâzım'la Bursa Hapisesinde bir kez buluşan kimi yazarlarımız, birer kitap yazacak gibi olmuşlardır. Oysa ki Nâ-

zım'ın oyun yazarlığı, dramaturjisi hakkında hemen hiçbir inceleme ve araştırma yok gibidir. 1959 yılında Nâzım Hikmet'le Çağdaş Tiyatro üstüne yaptığımız bir konuşmada, Nâzım oyun yazarlığı için şunları söylüyor: "Her oyunda, ele aldığım konu için yeni bir biçim, dramatik açıdan ve sahneleme açısından yeni bir üslup bulmaya çalışırım." Bu düşünceden yola çıkarak Nâzım'ın oyun yazarlığı için neler söyleyebilirsiniz? diye sorduğumda, yaklaşık iki dakika kadar duraladıktan sonra, İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu oyunundan yeni çıkmış gibi kafasındaki sorular sarmaliyla başlıyor anlatmaya. "Her alanda olduğu gibi, Nâzım dram yazarlığı alanında da yenileştirici olmuştur. Oyunlarındaki ana düşünce seyircilerin de birer aktör olarak sahnedeki oyuna katılmaları isteğiydi. Moskova'da sahnelenen Şöhret oyunundaki aktörlerin birçoğu temsil salonundan kalkıp sahneye geliyorlardı. Bununla beraber Nâzım, oyunlarında müzik, efekt ve seslere gereğinden fazla önem verirdi. Seyirciyi şoke ettirmek için de aktör ve aktristlere günün ötesinde ve alışılmadık dışındaki kostümler önerirdi sanki. Öyle ki artistik oyunların kurallarına göre oynandığı bir dönemde, Nâzım Demokles'in Kılıcı ve öteki oyunlarında bu alışılmadık kuralları delerek, gerek kostüm ve fiğürleriyle, gerek karakter ve tiplmeleriyle oyunlarına yeni bir tad ve zenginlik katardı." diyerek, uzandığı kanapede sürdürüyor konuşmasını, "Nâzım yaşamında olduğu gibi, oyunlarında da düşüncenin felce uğramasına sonuna kadar karşıydı. Oyunlarını düşünce derinliğinde öylesine yoğunlaştırırdı ki, onun oyunlarını seyreden kişinin kafasında soru işaretlerinin çarpışmaması elde değildi." diyor, sözcükler tam dudaklarında uçuşmak üzereyken ikinci tiyatro sorumu yöneliyorum:

– Caragiale'nin dramı ile Nâzım'ın dramı arasında bir yakınlıktan söz edebilir miyiz dileyse? Bir soluk alımlık duralamadan sonra aktarıyor yanıtını. "Evet bir yakınlıktan, belki bir akrabalıktan söz edebiliriz. Caragiale'nin oyunlarındaki iğneleyicilik, ince alay ve "ısırtma" müptelalığı gibi nükteler başka boyutlarla Nâzım'ın oyunlarında da mevcuttur. Bununla birlikte her iki yazarımızın oyunlarını karşılaştırdığımızda, hemen öne çıkan karakterler arasında da bir benzerlik kurmak olasıdır. Caragiale'nin Kayıp Mektup oyunundaki Tipatescu ile Nâzım'ın İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu oyunundaki İvan İvanoviç kişilikleri arasında gerek simgesel özellikleri, gerek içeriksel özellikleri bakımından bir yakınlık kurmak da olasıdır."

Nâzım'ın şairliği, oyun yazarlığı ve kişiliği hakkında dört soruluk olsun söyleştikten sonra, şu altı dizeyi anımsamadan öteki sorulara geçmeyi içim sindirmiyor doğrusu. "Yoldaşlar, ölürsem o gündən önce yani/-böyle gibi de görünüyor-/Anadolu'da bir köy mezarlığına

gömün beni/ve de uyarına gelirse,/tepemde bir de çınar olursa/taş maş da istemez hani..."

BİLENMİŞ UYKULARINDA TOHUMUN

- Türk Edebiyatına yönelik çalışmalarınızdan konuşalım biraz da. Çağdaş Türk şiirini yeterince izleyebilme şansına sahip misiniz diye sorsam, dememe kalmıyor, içimizden kopup gelen iki insan gibi başlıyorlar iki ağızdan anlatmaya. "Türk edebiyatını ve çağdaş Türk şiirini kaynağından izleme şansına sahibiz diyebiliriz. Her yıl onlarca düzyazı ve şiir kitabı elimize ulaşıyor. Bu da Türk edebiyatını posta gelmekle de olsa günü gününe izlemekte olduğumuz anlamına gelebilir. İkiisi Romanya Yazarlar Birliği'nin (Luceafarul, Romania Literara) birisi de Kültür Konseyi'nin (Contemporanul) haftalık dergileri olmak üzere bu üç gerdide çağdaş Türk şiirini gelişim süreciyle Romeni okurlara yansıtmaya da çalışıyoruz. Birkaç yıl öncesine gitmeden, geçtiğimiz yıla baktığımızda Kemal Özer, Şükran Kurdakul, Relik Durbaş, Özdemir İnce, Tahsin Saraç gibi 10'a yakın Türk şairinin şiirlerini Romenceye çevirdiğimizi söylersek kanımızca inandırıcı oluruz. Bir harfin telleri gibi değişik tatta sesler çıkaran bu şairleri çevirme mutluluğunun coşkusu başka oluyor. Türk yazar ve şairlerinin ses tellerindeki çeşitlilik, ürünlerine yansıyan halkın bağrından kopup gelen ruh zenginliği bu yazarların eserlerini bizim gözümüzde büyülenmiş gibi biçimlendiriyor..." Konuşmalarını iki soluk önde araladıklarında, halkın bağrından kopup gelişmesine beş dize daha akıyır belleğimize: "Bu türkü geleceğin türküsü,/bi-lenmiş uykularında tohumun/geçmiş Bedret-tin'den, delmiş toprağı/devşirecek sevincini Anadolü'nün/açacak asıl sahibine yeryüzü-nü."

DÜNEYİN MEKTUP ALDIM AĞABEYİMDEN

- Romenceye kitap olarak çevrilmiş yazarlardan söz etmenin tam sırası. Bugüne dek hangi yazarlarımızın kitapları çevrildi Romenceye? Sizin üzerinde çalıştığınız yazar var mı? diye sorduğumda belleğine daha çok güvenircesine Erem Melike Roman başlıyor yanıtlamaya: "Nâzım'dan yapılan çevirilerle başlıyalım isterseniz. 1952 yılında Editura de Stat pentru Literatura şi Arta (Edebiyat ve Sanat İçin Devlet Yayınevi) Nâzım'ın şiirlerinden yapılmış bir seçmeyi Poeme (Şiirler) adıyla kitaplaştırmıştı. Bunu gene aynı yayınevinin 1957'de bir

başka şiirler seçme kitabı ve Ivan Ivanoviç Var mıydı, Yok muydu? oyununun Romencesi izledi. Daha sonra Editura Tineretului (Gençlik Yayınevi) de 1961 yılında Nâzım şiirlerinden yapılmış bir başka seçmeyi, ardından da 1965'de Sevdalı Bulut'u yayınladı. 1965'de bir diğer yayınevi Editura pentru Literatura Universală (Evrensel Edebiyat Yayınevi) Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim romanını Romenceye çeviriyordu. Bir başka çeviriyse 1977'de Minerva Yayınevi'nce gerçekleştirilen Güneşin Sofrasında Söylenen Türkü kitabıdır." diyor ve iki dakika kadar düşündükten sonra "Nâzım'la ilgili çeviriler bu kadar sanırım" demekle birlikte sürdürüyor konuşmasını. "Bunlardan başka Aziz Nesin'in öyküleri 1968'de Büyük Adamın Yeğeni, kısa romanı Şimdiki Çocuklar Harika 1976'larda Romenceye kazandırıldı. Bütün bunlara Çetin Altan'ın 1984'te çevirisi gerçekleştirilen Bir Avuç Gökyüzü romanını da ekleyelim.." demesinin ardından söyleyeceklerini bitirmesine izin vermiyorum: - Nâzım'ın şiir kitapları yanında, kitap olarak Romenceye çevrilmiş başka Türk şairi yok mu? Tatlı bir gülümsemeyle yanıtlıyor: "Sanırım yok," diyor ve ekliyor "biz gene de Romeni sanat dergilerinde Türk şiirine gereken önemi fazlasıyla vermeye çalışıyoruz. Romeni ozan ve yazarları açısından yaşayan Türk şiirini yeterince izleyememeleri, hiç kuşku yok ki onlar için de bir eksiklik. Ancak birkaç şiiriyle de olsa Romenceye çevirdiğimiz her Türk şairinin ilgiyle karşılandığını içtenlikle söyleyebilirim. Öyle ki bugünkü Romeni şiiri Nâzım'dan bu yana gerek hümanizmasıyla gerek realitesiyle Türk şiirinden çok şey öğrendi. Çeviri konusunda yeri gelmişken Yusuf M.Nevzat, Nikolae Ioana, Pina Azi ve Baubec Hacıemir arkadaşların yıllar önce Yaşar Nabi'nin hazırladığı Türk Şairleri Antolojisi'nden yararlanarak Yunus Emre'den Tevfik Fikret'e, Dağlarca'ya, Aydın Hatipoğlu'na kadar uzanan Türk Şiir Antolojisi'ni de çeviriler demetinde anmakta yarar var kanımca." Söleşimizi bir boşluk olsun soluklandırdığımızda her dizesi mapusluk, hasret ve tütün kokan beş dize daha gelip buluyor bizi. "Düneyin mektup aldım ağabeyimden/İzmir mapusundan Sinop'a sürgünmüş/İsyani mı çıkarmış ne, bir güzel bile geçmedi/gideli/bir ağızlıkla bir tesbih göndereymişim/zarif işleme-li, halis Oltu taşından"

ARARSAN ŞİİRİN GURBETİNDE ARA BİZİ

- Sayın Carol Roman'ın yazartığı üstüne

konuşalım biraz da. Carol Roman yazılarını nasıl tasarlıyor, nasıl bir yazı türü geliştiriyor? Sorum Erem Melike Roman'ın çevirisiyle Carol Roman'a ulaştığında, her ikisinin yüzünü tatlı bir gülümseme kuşattı sanki. Aynı güzellikle yanıtını buluyor sorum. "Günümüzün tanınmış kişileriyle uluslararası anketler yapıyorum. Egon Erwin Kish kadar röportajda iddia taşımamam da, partönerimin ününden yararlanarak ben de biraz üne kavuştum diyebilirim. Yarı ciddi yarı şaka gerçek olan budur. Bugüne dek sanattan bilime Nobel Ödülü'nü kazanmış 35 ünlü kişiyle röportaj yaptım. Bu röportajlarım Evista un secret al Celebritatii? (Şöhretin Sırrı Var mıdır?) adıyla 135 bin tirajla Romanya'da üç baskı yaptı. Diğer uluslararası anketlerimse dünyaca ünlü siyaset adamlarıyla oldu. Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kekkonen'den, Hindistan Başbakanı İndra Gandhi, İsveç Başbakanı Olof Palme'ye kadar uzanan genişçe bir yelpaze... Bu anket ve röportajlarımdaki yaratıcılığım çok iyi bir publisist yazar olduğumu içtenlikle söyleyebilirim.." Konuşmanın arasına giriyor, Publisistlik terimini açmalarını rica ediyorum. "Haklısınız," diyor "Türkiye'de Publisistlik bilinmiyor. Basın ve edebiyatla ortaklığı olan özgün bir yazı biçimi. Publisist yazarlarda canlı ve akıcı yor üslup, metafor ve değer yargılarıyla farklı yorumlar öne çıkar. Tabii ki Publisist bir yazarın vazgeçemeyeceği iki tad da humor ve ironidir." Karşılıklı duralamalarından yararlanarak Carol Roman'ın yeni çalışmaları hakkında bilgi istiyorum. "Yeni bir kitap üstünde çalışıyorum," diyor, "bu ortaçağ astroloğu Nostradamus'a karşı bir kitap olacak. Nostradamus ikibin yılının insanlığı sonu, evrenin sonu olacağına inanıyordu. İşte ben bunu çürütüyorum bu kitabımla. Çürütürken de ikibin yılının sonu kötülüğün, suistimalin, cahilliğin ve savaşın sonu olsun diyorum. Nostradamus Haklı Değildi." diyor. Haklı olmadığı bugün bütün açıklığıyla ortada, sizlere aynı dileklerle bu konuşma için teşekkür ediyorum; dediğimde daha sıcak, tuza banan sıcak ekmeğin tadıyla yanaklarımdan öperek teşekkür ve iyi dileklerini bildiriyor Erem Melike Roman - Carol Roman çifti de. Konuşmamız bitip ayrıldığımızda, uzun süre, belki hâlâ yanaklarımdaki tuza banmış sıcak ekmeğin kokusunu taşıdım. Bir de rüzgarını şu dört dizinin: "Dağ yolları gibiyizdir, uzağa düşeriz/Ararsan şiirin gurbetinde ara bizi./Belki rüzgarımız ses verir bir dizeden./Belki bir imgeye vurur düşlerimiz."

